

Конча В. В.,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

СУЧАСНА ДЕРЖАВА: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Анотація. Стаття має на меті дослідження феномена сучасної держави, аналіз основних наукових підходів до розуміння її сутності. З'ясовано зміст основних підходів до розуміння базових характеристик держави в доктринах відомих учених минулого й сьогодення, у тому числі позиції української правової науки щодо держави. Особливо досліджено ознаки (критерії) держави, які визначаються міжнародним правом. Зокрема, у Конвенції Монтевідео 1933 р. закріплено чотири ознаки держави: 1) постійне населення; 2) визначена територія; 3) власний уряд; 4) здатність до підтримання відносин з іншими державами. Хоча ця Конвенція має міжамериканський характер, де-факто вона стала еталоном міжнародно-правового розуміння держави як суб'єкта міжнародних стосунків. У тексті цього документа містяться ще кілька базових характеристик держави, які відображають її сутнісну природу, а саме: 1) політичне існування держави не залежить від визнання іншими державами. Ще до визнання держава має право захищати свою цілісність і незалежність, щоби забезпечити своє збереження й процвітання, а отже, організувати власне життя так, як вважає за потрібне, уживати законодавчих заходів, виходячи з власних інтересів, адмініструвати свої послуги, а також визначати юрисдикцію й компетенцію своїх судів. Здійснення цих прав не має інших обмежень, ніж здійснення прав інших держав згідно з міжнародним правом (стаття 3); 2) держави є юридично рівними, користуються тими самими правами й мають рівні способи в їх реалізації. Основні права держав не можуть бути порушеними будь-яким способом (статті 4, 5); 3) визнання держави означає те, що держава, яка визнає особу, приймає особу іншої з усіма правами й обов'язками, визначеними міжнародним правом. Визнання є безумовним і безвідкличним. У статті виокремлюється феномен напівсуверенних держав.

Особливу увагу приділено дослідженню феномена сучасної (національної) держави, яка сформувалася в епоху буржуазних революцій і яка істотно відрізняється від попередніх типів держави, зокрема такими ознаками, як заснованість держави на територіальному культурному ареалі й нації, до якої входять вільні громадяни (концепція народного суверенітету); перетворення суспільства в громадянське суспільство з принципом рівності громадян і заборона привілеїв.

Ключові слова: сучасна держава, ознаки держави, державний суверенітет, квазідержави, громадянське суспільство.

Постановка проблеми. Сучасна держава в західній правовій традиції багатьма своїми характеристиками (інструментальними та сутнісними) вирізняється, по-перше, від своїх ретроспективних аналогів (наприклад, держав середньовіччя), по-друге, від розуміння і сприйняття держави в інших правових (і культурних) традиціях, наприклад, ісламської. Окрім

того, процес глобалізації й інші ознаки XXI століття потребують багато в чому нових підходів до розуміння «держави» як суспільного феномена. Актуальність дослідження цього феномена зберігається, незважаючи на значний доробок із цього питання в радянській та українській правничій науці. У часи СРСР однією з найбільш ґрунтовних була праця В. Тененбаума «Держава: система категорій» (1971 р.), однак, як й інші праці цього періоду, її зміст вибудовано на протиставленні «сутності» соціалістичної та буржуазної держави. З іншого боку, у цій праці автором порушувалися проблеми розуміння держави, які мають значення для сучасних умов її функціонування, зокрема «ефективності держави» [1, с. 154].

У рамках сучасної української правничої науки фахова література щодо розуміння держави є доволі широкою. Так, загальне поняття держави, її динаміка в умовах глобалізації досліджуються в працях Ю. Оборотова [2; 3], О. Джураєвої [4; 5; 6], О. Мельничук [7], Т. Чубко [8], О. Манько [9], Я. Бариської [10], В. Тарасової [11], О. Воронянського [12], Г. Дарнопиха [13], М. Юрочкина [14].

Окрім наведеного, ознаки (характеристики), функції та інші аспекти держави на сучасному етапі вивчалися такими ученими, як О. Скрипнюк [15; 16], М. Волянський [17], Х. Бехоуз [18], Г. Мехтієва [19], С. Осіпова [20], Н. Жук [21].

Попри значний науковий доробок у питанні дослідженні проблеми, потреба в продовженні сутності цього феномена зберігається, виходячи нових реалій початку XXI століття.

Метою статті є аналіз основних підходів до розуміння сучасної держави, її сутнісних ознак та умов її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна держава є однією з ключових категорій правової науки. Такий підхід залишається актуальним і на початку XXI століття, відображаючи місце й роль держави в правовій системі. Поняття «держави» й надалі є актуальним, хоча низка вчених відмовляється від нього на користь певного конкретного та дієвого емпіричного наповнення політичних формувань. Незважаючи на дійсно широкі й різноманітні підходи до розуміння держави, тим не менш, має місце консенсус стосовно того, якими є сутнісні елементи держави.

Зберігається високий рівень динаміки державотворчих процесів у сучасному світі [22]. Достатньо зазначити, що на початку XXI століття на земній кулі функціонувало понад 250 територіально-політичних утворень з ознаками держави. Проте не всі вони можуть бути названі власне «державами». Такі утворення можуть бути класифіковані на декілька груп. Понятійно держава та її критерії будуть проаналізовані нижче, але в цьому випадку поняття «незалежна держава» стосується «нації, котра політично організована як суверенна держава на певній території» [23, с. 6].

Основні підходи до розуміння сучасної держави. Що є держава в сучасному світі? Сучасна (національна) держава як феномен формується в період після буржуазних (антифеодальних) революцій, ідучи на зміну традиційній державі. Цей період в економічній історії позначають як початок індустріальної епохи.

У спеціальному дослідженні природи національної держави (А. Блінов) вона визначається як сформована в індустріальну епоху політична організація суспільства, легітимність якої забезпечується представленням і захистом інтересів, включених до неї індивідів на основі ідей і цінностей соціокультурної, духовної, історичної, мовної, територіальної згуртованості та єдиного рівня економічного розвитку [24, с. 33–34].

Проживаючи в XIX ст. в розвинутих країнах (Німеччині, Сполученому Королівстві), К. Маркс і Ф. Енгельс бачили неприглядну картину тогочасної держави, зокрема значну майнову й соціальну диференціацію (пролетарі – буржуа) та відсутність виборчого права в більшості дорослої частини населення. Тому варто визнати: їхні погляди формувалися в тогочасних умовах і раціонально відображали дійсність. Справді, коли виборчим правом були наділені лише заможні верстви населення, демократія виглядала фальшиво, а держава насправді формувалася лише вказаними верствами (класами). Така реальність XIX ст. диктувала формування класичних тез марксизму.

Варто підкреслити, що подібні уявлення були поширеними в Західній Європі й на початку XX століття. Німецький учений А. Менгер у «Новому вченні про державу» (1905 р.) окреслив основні параметри так званих «соціалістичної» та «комуністичних» держав майбутнього. Зокрема, ним планувалося «перенесення майнових прав з окремих осіб на широкі суспільні групи, «рівність засобів споживання в комуністичному суспільстві», «проведення в життя соціалістичної ідеї шляхом постійних реформ», «соціалістична суспільна власність», «ослаблення римського поняття про власність у нашому правопорядку» [25, с. 23–29, 79–81].

Отже, марксистсько-ленінська теорія передбачала, по-перше, визнання того, що держава як суспільний інститут існувала не вічно. Первісний лад, у якому універсальним осередком суспільства був рід, не знав і не міг знати держави. Виникнення та існування останньої пов'язано з поділом суспільства на класи. Держава виникає з потреби одного панівного класу тримати в покорі інші, пригноблені, класи. По-друге, розкриваючи зміст держави, марксистсько-ленінська теорія підкреслює, що держава складається з особливого розряду людей, які володіють спеціальним апаратом для систематичного застосування примусу й підкорення людей у суспільстві. На думку Ф. Енгельса, «держава є нічим іншим, як машиною для придушення одного класу іншим». Пізніше В. Ульянов-Ленін (праця «Держава і революція», 1917 р.) уточнив: «Держава – це машина для підтримання панування одного класу над іншим». В іншому місці він писав, що держава є особливий розряд людей, «які виділяються, щоб управляти іншими та щоб в інтересах з метою управління систематично постійно володіти відомим апаратом примусу, апаратом насилля, яким є зараз ... збройні загони військ, в'язниці та інші засоби підкорення чужої волі насиллю, – те, що становить сутність держави». По-третє, державі властиві особливі функції, що полягають у тому, щоб управляти суспільством. Держава виступає як знаряддя придушення політичних противників панівного класу. З іншого боку,

держава виконує й такі функції, у яких вона виступає як офіційний представник усього суспільства. Урешті, марксизм-ленінізм обґрунтував неминучість повного відмирання держави, що пов'язується з цілковитою ліквідацією класів, із переходом до комуністичного суспільного самоврядування [26].

Макс Вебер не сприймав сутності держави в її функціональній спрямованості, тобто зі «змісту діяльності». У 1918 р. ним наголошено, що майже немає таких завдань, які не брав би у свої руки політичний союз. Отже, дати соціологічне визначення сучасної держави можна, в кінцевому підсумку, лише виходячи з специфічно застосованого нею засобу – фізичного насилля. На його думку, державою варто називати таке людське суспільство, яке всередині певної галузі претендує (з успіхом, підкреслював він) на монополію фізичного насилля. Іншими словами, єдиним джерелом «права» на насилля є держава. Макс Вебер також акцентував на тому, що йдеться про такі «відносини панування людей над людьми, які опираються на легітимне (тобто таке, що вважається легітимним) насилля як засіб. Щоби держава існувала, люди, які перебувають під її владою, повинні підкорятися авторитету, на який претендують ті, хто панує» [27, с. 644–646].

Як указує Христофор Пірсон (Christopher Pierson), транснаціональні сили загалом і глобалізована ринкова економіка зокрема рішуче обмежили «вільну руку» держави як у внутрішніх, так і в зовнішніх справах. Однак держави залишаються головними гравцями у внутрішній політиці та на міжнародній арені, хоча має місце величезна різниця між державами з погляду їхньої можливості самостійно діяти на світовій арені. Мова не йде про «занепад держави», скоріше йдеться про зміну її сутності та способу діяльності. Цим же дослідником зазначено, що державою варто вважати політичну організацію, яка здійснює безперервні дії й буде претендувати на рівень держави, якщо її адміністративний персонал успішно підтримує претензії на монополію законного використання фізичної сили під час виконання наказу. Христофор Пірсон виокремлює такі ознаки держави: 1) (монопольний) контроль над засобами насилля; 2) територіальний характер; 3) суверенітет; 4) конституційність; 5) верховенство права й неперсоніфікована сила; 6) державна бюрократія; 7) повноваження/легітимність; 8) громадянство; додаткова ознака – оподаткування [28].

Уявлення про державу як про явище, специфічне для Нового часу, опирається на одне положення, котре поділяється, тим не менше, послідовниками різних шкіл. Як це відображено в працях В. Четверніна, який окремо досліджував еволюцію поглядів західних учених на сучасну державу, це положення полягає в тому, що держава є явищем сучасної епохи, хоч вона й засвоїла ідеї та інститути античності й середньовіччя. Зокрема, французький учений П. Бірнбаум дає таке визначення держави: «Держава – це інституційна політико-правова машина, що обслуговується функціонерами, котрі ідентифікуються зі своєю роллю, відокремлена від громадянського суспільства, над яким вона намагається здійснити повну опіку, контролюючи його через свої адміністративні органи та через власне право, домінуючи в ньому через свою поліцію, приводячи його в рух шляхом економічних інтервенцій, підкоряючи його, урешті, через оволодіння думками та їх пов'язування з власними цінностями». Разом зі своїм колегою Б. Баді цей учений виділяє такі *елементи* сучасної держави: 1) система інституційованих ролей, яка постійно функціонує; 2) єдиний легітимний

тримач, який використовує силу для контролю території, на якій він здійснює свій суверенітет, реалізуючи охоронну владу над територією найбільш віддаленої з провінцій, захищаючи також кордони; 3) політико-адміністративна машина, котра діє через функціонерів, які рекрутуються на безособистій основі за меритократичними критеріями [29].

Австрійський та американський учений Ганс Кельзен слушно зауважує, що незаідеологізований науці про державу «не опанувати її сутності інакше, як тільки досягаючи цю соціальну картину як певний лад людської поведінки». Зазвичай продовжує він, «як державу визначають як таку собі політичну організацію. Але й цим висловлюють тільки ту ідею, що держава – це примусовий порядок, адже специфічно «політичний» складник цієї організації полягає в примусові, що здійснюється від людини до людини й регулюється цим порядком, полягає в примусових актах, які встановлюють цей порядок. Це саме ті примусові акти, які правовий порядок пов'язує з визначеними ним умовами. Держава як політична організація – це правовий порядок...» [30, с. 310]. Отже, Г. Кельзен визначає державу як «відносно централізований правовий порядок». На його думку, саме цією централізацією й відрізняється державний правовий порядок від первісно-додержавного та наддержавного (чи міждержавного) порядку загального міжнародного права.

Цей учений розвиває свою аргументацію, опонуючи іншим школам розуміння держави. У зв'язку з цим він указує: «Коли ж розуміти державу як певну соціальну спільноту, то ця спільнота, як уже зазначалося раніше, може бути конституційована тільки через певний нормативний порядок. А що спільнота може бути конституційована тільки через один такий порядок (навіть отожднюється із цим порядком), то нормативний порядок, який конституїє державу, може бути лише відносно централізованим примусовим порядком, що ми його визнаємо як державний правовий порядок». Далі він продовжує: «Держава як соціальна спільнота складається, згідно з традиційним державознавством, із трьох складників: державного населення, державної території й так званої державної влади, що її здійснює незалежний уряд держави. І всі три складники визначаються тільки в юридичних термінах, себто їх можна досягнути лиш як чинність і сфери чинності правового порядку» [30, с. 311].

Г. Кельзен уважав слідом за Г. Когеном із його ідеєю «держави як форми права», що держава не належить до емпіричної реальності, а відповідає певному правопорядку, персоніфікує його. Іншими словами, за такого підходу держава й право отожднюються. На його думку, держава як організація примусу ідентична правопорядку, але при цьому й сама породжена правом. Звідси він робить висновок, що будь-яка держава є правовою, у тому числі авторитарна. За Г. Кельзеном зрозуміти державу можна через призму міжнародного права. Саме воно визначає, що таке держава й необхідні умови для її існування, а саме: «правопорядок», «ефективність управління територією» та «незалежність суспільства від інших суспільств». У цьому смислі держави володіють відносним суверенітетом, вони підпорядковані суб'єктам міжнародного права (наднаціональним організаціям) [31, с. 8, 16–18].

У відомому монографічному дослідженні з проблеми суверенітету держави відомий радянський учений І. Левін ще в 1948 р. відзначав, що суверенітет є станом повновладдя держави на своїй території та її незалежності від інших держав. Ним же визначалися такі ознаки суверенітету публічної влади,

яка виступає від імені держави: 1) єдність влади, що виражається в наявності вищого органу або системи органів, які становлять у сукупності вищу державну владу; 2) монополія або концентрація владного примусу в руках держави в особі її органів; 3) необмеженість державної влади (як відзначав І. Левін наведені три ознаки становлять повновладдя державної влади); 4) зовнішня незалежність влади держави. Ним же зазначено, що «повновладдя й незалежність держави» проявляються в здійсненні функцій держави та передбачають наявність суверенних прав, які юридично забезпечують здійснення цих функцій. Сюди належать такі права, як право створення своїх органів влади, право ведення зовнішніх стосунків, право вважатися воюючою стороною, право ухвалення законів, право суду, право підтримання порядку на своїй території [32, с. 71–72, 81].

Звісно, повноцінна незалежна держава відрізняється від квазідержавного утворення саме повнотою реального здійснення суверенних прав. Для позначення квазідержав поняття «напівсуверенна держава» широко вживається в міжнародному праві [33, с. 130].

В українській науковій спільноті поняття держави розуміють по-різному. П. Рабинович в одному з останніх досліджень подає із цього приводу таке визначення: «Держава – це організація політичної влади домінуючої частини населення в соціально неоднорідному суспільстві, яка, забезпечуючи його цілісність і безпеку, організовує задоволення загальносоціальних потреб і здійснює керівництво суспільством насамперед в інтересах цієї його частини» [34, с. 53].

Інший відомий український учений О. Скакун робить інші акценти, відзначаючи, що визначити загальне поняття держави, яке б відбивало всі без винятку ознаки й властивості, характерні для кожного з її періодів у минулому, дійсному та майбутньому, неможливо. Водночас будь-яка держава має набір таких універсальних ознак, що виявляються на всіх етапах її розвитку. Такими ознаками є територія, населення, влада. Тим не менше вона все ж формулює відповідне визначення: «Держава – суверенна політико-територіальна організація суспільства, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі юридичних норм, що забезпечують захист та узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів зі спіранням у разі потреби на легальний примус» [35, с. 38].

Один із сучасних українських учених В. Сіренко зазначив, що державно організованим суспільством можна вважати лише таке суспільство, яке, організувавши, виокремивши зі свого середовища державну владу, наділило цю владу силою верховенства, повноти й загальнообов'язковості в усіх аспектах функціонування суспільства. Ідеться передовсім про потенційну можливість державної влади проявити своє верховенство, загальнообов'язковість її вимог із будь-якого питання суспільного життя [36, с. 18].

Міжнародно-правий аспект. Низка ознак (критеріїв) держави визначається міжнародним правом, зокрема в Конвенції Монтевідео 1933 р., у якій закріплені чотири такі ознаки: 1) постійне населення; 2) визначена територія; 3) власний уряд; 4) здатність до підтримання відносин з іншими державами.

Хоча ця Конвенція має міжамериканський характер, де-факто вона стала еталоном міжнародно-правового розуміння держави як суб'єкта міжнародних стосунків. У тексті цього документа містяться ще кілька базових характеристик держави, які відображають її сутнісну природу, а саме:

1) політичне існування держави не залежить від визнання іншими державами. Ще до визнання держава має право захищати свою цілісність і незалежність, щоби забезпечити своє зберігання та процвітання, а отже, організувати власне життя так, як вважає за потрібне, уживати законодавчих заходів, виходячи з власних інтересів, адмініструвати свої послуги, а також визначати юрисдикцію й компетенцію своїх судів. Здійснення цих прав не має інших обмежень, ніж здійснення прав інших держав згідно з міжнародним правом (стаття 3); 2) держави є юридично рівними, користуються тими ж правами й мають рівні способи в їх реалізації. Основні права держав не можуть бути порушеними будь-яким способом (статті 4, 5); 3) визнання держави означає те, що держава, яка визнає його, приймає особу іншої з усіма правами й обов'язками, визначеними міжнародним правом. Визнання є безумовним і безвідкличним. Також визнання держави може бути прямим чи мовчазним (статті 6, 7); 4) жодна держава не має права втручатися до внутрішніх або зовнішніх справ іншої (стаття 8) [37].

Отже, проведене дослідження дає змогу зробити такі **висновки** щодо умов формування й характеристик сучасної держави, які закономірно виникають в останні декілька століть.

По-перше, державна форма суспільства зорганізується переважно в межах ареалу постійного існування (території) певної національної культури. Річ, знову-таки, іде не про етнічну групу, а про певне суспільство, позначене спільною культурою, економічним ринком, певним стилем взаємовідносин диференційованих у ньому груп (релігійних, етнічних тощо). Із цього приводу в Словнику політичної думки Р. Скрунтона нація-держава визначається як «організація для управління нацією (або можливо двома чи більше близько пов'язаними між собою націями), чия територія визначена національними кордонами і чие право детерміноване, принаймні частково, національними звичаями й очікуваннями» [38, р. 313].

По-друге, «національний» у позначенні «національна держава» відображає нове розуміння й нову практику організації держави. Ідея, котра висунута й уперше зафіксована на конституційному рівні в ході буржуазних революцій (особливо Французької революції в кінці XVIII ст.), про «походження будь-якої влади від нації» була сама по собі настільки революційною, що де-факто наступні два століття людська цивілізація йшла шляхом наповнення її змістом і реалізації на практиці. У цьому контексті національна держава, на відміну від традиційної з її елітарним наповненням і відразою до народу, виголошує себе «державою від народу». При цьому влада нації (народу) як народу вперше в історії закріплюється в конституції: саме в цей час приймаються перші письмові конституції – ще один цивілізаційний здобуток, пов'язаний із національною державою. Смісл «першої хвили» конституцій очевидний: договір народу та держави про взаємні права й обов'язки. Прикладом закріплення концепції національного суверенітету є Конституція Франції 1790 р., котра передбачала: «Суверенітет є єдиним, невіддільним, невідчужуваним і невід'ємним. Він належить Нації; жодна частина народу, жодна окрема особа не може присвоїти собі його здійснення». Таке рішення, як указує Ж.П. Жакке, «дає змогу відокремити державу від особи короля» [39, с. 54].

По-третє, саме суспільство в такій державі стає іншим, набуваючи все більше громадянського характеру. Ідея правової рівності та громадянських прав істотно й вигідно відрізняє

його від усіх попередніх суспільних організацій. Унаслідок цього, варто визнати, воно стає більш ефективним. Подолання внутрішніх статусних і просторових перешкод є вираженням суспільного прогресу, сприяє консолідації суспільства. Спільні ідеї й цінності проникають у всі його прошарки, формуючи сучасну націю. Як зазначав Л. Лангавіше, ідея громадянського суспільства, яке всім чоловікам надавало рівні юридичні й політичні права, стала головною передумовою формування модерної нації. Ключові вимоги цієї ідеї в XIX столітті полягають у скасуванні станового суспільства привілеїв та участі в ухваленні державних рішень через демократичне чоловіче виборче право, яке поєднувалося із загальною військовою повинністю. У такий спосіб «нація й національна держава» охоплювали чимдалі ширші верстви населення [40, с. 27]. Сучасна держава, яка заснована на нації, отже, поступово набуває не національного, а національно-політичного характеру.

Література:

1. Тененбаум В.О. Государство: система категорий. Саратов : Издательство Саратов. ун-та, 1971. 212 с.
2. Оборотов Ю.М. Поняття образу держави та його різновиди в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21. С. 7–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2003_21_2.
3. Оборотов Ю.М. Державна територія та державний простір: співвідношення понять. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 7–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2006_29_2.
4. Джураєва О.О. Герменевтичний підхід до визначення поняття сучасної держави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 142–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_50_24.
5. Джураєва О.О. Функція внутрішньої безпеки та охорони правопорядку в сучасній державі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21. С. 54–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2003_21_12.
6. Джураєва О.О. Класифікація функцій сучасної держави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 140–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2005_25_33.
7. Мельничук О.С. Поняття та призначення держави в концепції правосвідомості І.О. Ільїна. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 146–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2005_25_34.
8. Чубко Т.П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право. *Форум права*. 2010. № 1. С. 396–405. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
9. Манько О.Є. Поняття форм державного правління в конституційному праві. *Форум права*. 2009. № 3. С. 424–430. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
10. Бариська Я.О. Вплив глобалізації на форму правління сучасної держави: до питання коригування обсягу поняття. *Публічне право*. 2013. № 4. С. 188–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_4_25.
11. Таросєва В.В. Сучасна держава та принципи єдності і поділу влад. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 228–232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2006_29_46.
12. Воронянський О.В. Еволюція системи державної влади в сучасній Україні в контексті концепції патронально-клієнтарних відносин. *Державне будівництво*. 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_1_6.
13. Дарнопих Г.Ю. Криза суспільної довіри до держави: сучасні реалії. *Вісник Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Серія «Економічна теорія та*

- право*. 2013. № 4. С. 173–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuua_etp_2013_4_19.
14. Юрочкин М.А. К вопросу современного понимания категории государство в теории права и правоотношениях. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 6. С. 40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vrps_2016_6_6.
 15. Скрипнюк О.В. Державний суверенітет: генеза доктрини та визначення поняття. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_2_1.
 16. Скрипнюк О.В. Державний суверенітет: генеза доктрини та визначення поняття (частина друга). *Публічне право*. 2013. № 3. С. 6–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_3_3.
 17. Волянський М.Ю. Щодо загального поняття органу держави (державного органу). *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 32–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_1_7.
 18. Бехруз Х. Классическая концепция исламского государства и ее современная интерпретация. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С. 62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_64_9.
 19. Мехтиева Г. Задача современного национального государства и глобализация. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 87. С. 250–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_87_67.
 20. Осипова С.А. Процесс государствообразования в современном мире: особенности протекания и современные риски. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 229–235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_54_27.
 21. Жук Н.А. Проблема идентификации государства в свете трансформации основных его признаков в условиях современного миро-порядка. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2015. № 1151. Вип. 19. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhlPR_2015_1151_19_7.
 22. Отрешко В. Поняття державотворення в сучасному політологічному дискурсі. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 78. С. 376–379. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_78_115.
 23. ЦРУ. Географический справочник. Новейшая информация о всех странах и территориях мира / ред. К. Жвакин ; пер. с англ. Екатеринбург : У-Фактория, 2005. 697 с.
 24. Блинов А.С. Национальное государство в условиях глобализации: контуры построения политико-правовой модели формирующегося глобального порядка. Москва : МАКС Пресс, 2003. 150 с.
 25. Новое учение о государстве / перевод с немецкого А. Менгер ; под ред. : В.Л. Шанцер ; предисл. : С.М. Цейтлин. Москва : Колокол, 1905. 264 с.
 26. Петров В.С. Теоретические вопросы общего понятия государства. *Правоведение*. 1964. № 1. С. 27–39.
 27. Избранные произведения / пер. с нем. ; сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова ; предисл. П.П. Гайдено. Москва : Прогресс, 1990. 808 с.
 28. The Modern State. Christopher Pierson. Second edition 2004. URL: <http://psi424.cankaya.edu.tr/uploads/files/Pierson,%20The%20Modern%20State,%202nd%20ed.PDF>.
 29. Четвернин В.А. Размышления по поводу теоретических представлений о государстве. *Советское государство и право*. 1992. № 5. С. 3–11.
 30. Кельзен Г. Чисте правознавство. Київ : Юніверс, 2004. 496 с.
 31. Афонасин Е.В., Дидикин А.Б. Философия права : учебное пособие / Новосиб. гос. ун-т. Новосибирск, 2006. 92 с.
 32. Левин И.Д. Суверенитет : монография / предисл. : С.А. Авакьян. Санкт-Петербург : Юрид. центр Пресс, 2003. 373 с.
 33. Международное право: Мир / пер. с англ. Москва : Инстр. лит., 1948. Т. 1. Оппенгейм Л. Полут. 1 / под ред. : С.Б. Крылов ; предисл., пер. : Г. Лаутерпахт. 407 с.
 34. Рабинович П.М. Основы заглавной теории права та держави : навчальний посібник. 10-е вид., доп. Львів : Край, 2008. 224 с.
 35. Скакун О.Ф. Теория держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
 36. Сиренко В.Ф. Государство: демократическое, правовое, социальное. Очерки. Дискуссионные вопросы : монография / Нац. акад. наук Украины, Ин-т государства и права им. В.М. Корецкого. Киев : б. и., 2013. 339 с.
 37. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. Done at: Montevideo. Date enacted, 1933. P. 12–26. URL: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>.
 38. Scruton R. A Dictionary of Political Thought. L. : The Macmillan Press, 1982. 744 p.
 39. Жакке Ж.П. Конституционное право и политические институты / пер. с фр. Москва : Юрист, 2002. 365 с.
 40. Лангевіше Д. Нація, націоналізм, національна держава в Німеччині і в Європі / пер. з нім. О. Логвиненко ; ред. В. Єрмоленко. Київ : К.І.С., 2008, 240 с.

Kopcha V. The modern state: basic approaches to understanding

Summary. The purpose of the article is to investigate the phenomenon of the modern state, to analyze the basic scientific approaches in understanding its essence. The content of the main approaches to understanding the basic characteristics of the state in the doctrines of famous scholars of the past and present, including the position of Ukrainian legal science on the state, is clarified. The features (criteria) of the state defined by international law are examined separately. In particular, the Montevideo Convention of 1933 enshrines four such features of the state: 1) permanent population; 2) defined territory; 3) own government; 4) ability to maintain relations with other states. Although this Convention is inter-American in nature, it has in fact become a standard of international legal understanding of the State as a subject of international relations. The text of this document contains a few more basic characteristics of the state, which reflect its essential nature, in particular: 1) the political existence of the state is not dependent on recognition by other states. Even before recognition, the state has the right to protect its integrity and independence in order to ensure its preservation and prosperity, and therefore to organize its own life as it sees fit, to take legislative measures based on its interests, to administer its services, and to determine its jurisdiction and competence. its courts. The exercise of these rights has no restriction other than the exercise of the rights of other States under international law (Article 3); 2) States are legally equal, enjoy the same rights and have equal means of exercising them. The fundamental rights of States cannot be violated in any way (Articles 4, 5); 3) recognition of a state means all the same that a state which recognizes it accepts the person of another with all the rights and obligations defined by international law. Recognition is unconditional and irresponsible. The article highlights the phenomenon of semi-sovereign states.

Particular attention is paid to the study of the phenomenon of the modern (national) state, which was formed in the era of bourgeois revolutions and which differs significantly from the previous types of state, in particular such features as the state's foundation in the territorial cultural arena and the nation, which includes the free nation's nationality; transformation of society into civil society with the principle of equality of citizens and prohibition of privileges.

Key words: modern state, state characteristics, state sovereignty, quasi-states, civil society.